

jednostkę pola - kg/m^2 . Zwykle przyjmujemy $\rho = 150 \text{ kg/m}^2$.

Z rozważań analitycznych, których tu nie będziemy przytaczali^{x/}, wypada, że rdzeń przekroju pierścieniowego jest kołem, którego środek przypada na osi komina, a promień wynosi

$$r = \frac{D}{8} \left[1 + \left(\frac{d}{D} \right)^2 \right],$$

gdzie litery mają znaczenie zgodne z rys. 148.

Dla największego naprężenia mamy zaś wzór:

$$\sigma_1 = \frac{R}{F} \left(1 + \frac{8De}{D^2 + d^2} \right),$$

przyczem F oznacza pole przekroju komina, a e odległość punktu przyłożenia siły wypadkowej, działającej na stosując od osi komina; σ_1 powinno być $\leq K_c$. Największe naprężenie σ_1 można też znaleźć drogą wykreślną: por. "Technik" tom I str. 409.

R O Z D Z I A Ł IX.

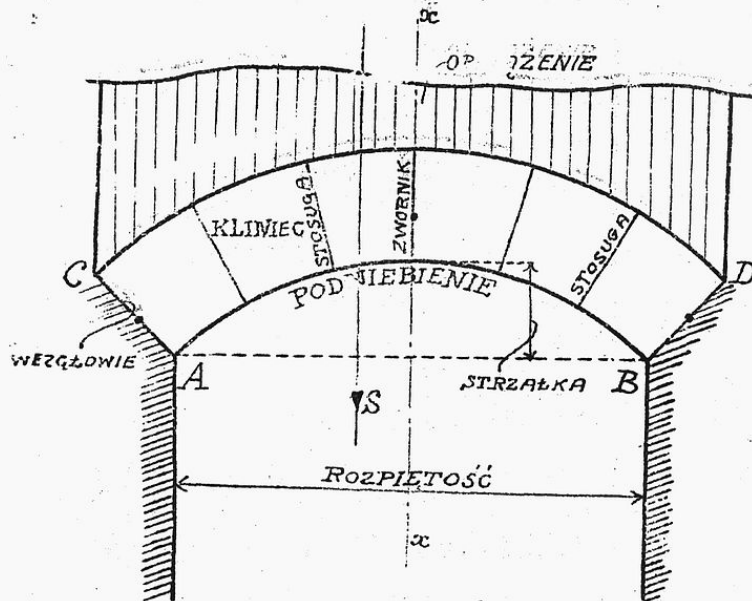
SKLEPIENIA.

159. OKREŚLENIA PRZEDMIOT ROZDZIAŁU. SKLEPIENIEM

NAZYWAMY KONSTRUKCJĘ Z BLOKÓW, KAMIENI LUB CEGIEŁ, SŁUŻĄCĄ DO POKRYCIA DANEJ PRZESTRZENI, O PEWNEJ ROZPIĘTOŚCI I PODTRZYMUJĄCĄ ZAZWYCZAJ /OPRÓCZ CIĘŻARU WŁASNEGO/ OBCIĄ-

x/ Por. Teorię wytrż. materiałów.

ŻENIE DODATKOWE W POSTACI MURU, NASYPU, CIĘŻARÓW STAŁYCH
I RUCHOMYCH i t.d.

rys. 149.

Na rys.
149 widzi-
my typowe
sklepienie
"beczukowe".
Kombinując
kilka skle-
pień beczuk-
kowych otrzy-
mamy sklepie-
nie "krzyżo-
we", "kasz-

torne" i t.p.

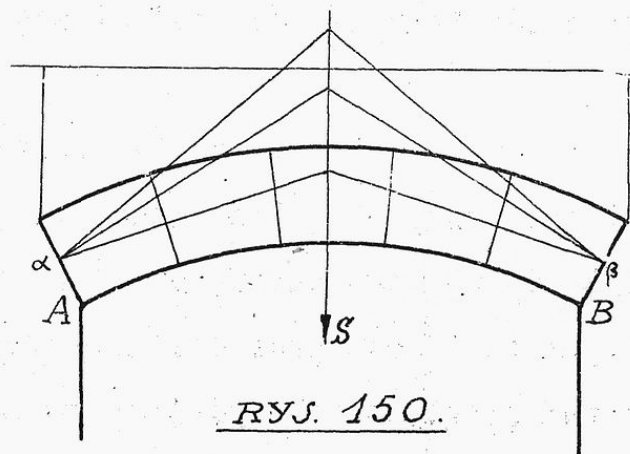
Poszczególne kamienie, tworzące sklepienie nazywamy KLINCAMI, powierzchnie ich zetknięcia STOSUGAMI; miejsce, w którym sklepienie opiera się o ścianę, nosi nazwę WEZGŁOWIA; najwyższy kliniec nazywamy ZWORNIKIEM; dolną powierzchnię sklepienia - PODNIEBIENIEM; pod ROZPIĘTOŚCIĄ sklepienia rozumiemy odległość poziomą, mierzoną w świetle między podpórami sklepienia. Wreszcie STRZAŁKĄ zwiemy odległość najwyższego punktu sklepienia od prostej AB.

Sklepienia rozróżniamy symetryczne względem osi i nie-

symetryczne. Poza tem rozpatrywać będziemy sklepienia obciążone symetrycznie i niesymetrycznie. Naprz. na rys. 149 mamy sklepienie symetryczne, lecz niesymetrycznie obciążone. Na rys. 153 widzimy sklepienie SYMETRYCZNE, SYMETRYCZNIE OBCIĄŻONE oraz na rys. 151 SKLEPIENIE NIESYMETRYCZNE, NIESYMETRYCZNIE OBCIĄŻONE. W dalszym wykładzie rozpatrzemy każde z nich oddzielnie.

Mówiąc o DŁUGOŚCI SKLEPIENIA będziemy mieli na myśli wymiar jego w kierunku prostopadłym do płaszczyzny rysunku. Długość tę przyjmujemy zwykle równą 1 metrowi.

160. ODDZIAŁYWANIA W WEZGŁOWIACH. Mur, o który opiera się sklepienie, będące w równowadze, wywiera nań oddzia-

RYŚ. 150.

ływanie. Jakiż jest kierunek i wartość oddziaływania? Aby odpowiedzieć na to pytanie weźmy pod uwagę sklepienie, przedstawione na rys. 150.

Przypuśćmy, że wypadkowa sił zewnętrznych, działających na to sklepienie, jest $= S$. Siła ta w przypadku równowagi sklepienia musi się zrównoważyć z oporami muru w

węzłowiach A i B , a więc te dwa oddziaływania i siła S powinny przecinać się w jednym punkcie. Punktem tym może być dowolny punkt, leżący na linii działania siły S , bo kierunki oddziaływań nie są niczem określone. I nie tylko kierunki! Nie wiemy nawet, gdzie znajdują się punkty przyłożenia α i β tych oddziaływań, bo, rzecz jasna, mogą być niemi dwa którekolwiek punkty węzłowia A i B .

Ta nieoznaczoność kierunków i punktów przyłożenia oddziaływań stoi na przeszkodzie do ścisłego rozwiązania naszego zagadnienia.

Brak nam danych po temu, aby z pośród nieskończenie wielu kierunków linii działania i punktów przyłożenia w węzłowiach wybrać te lub owe, a tem samem nie możemy z całą pewnością wyznaczyć oddziaływań, co jest niezbędne dla potrzeb życia.

Możnaby tu skorzystać z pomocy t.zw. teorii sprężystości, która rozważa podobne przypadki, lecz temat ten, z jednej strony nie należy do naszego kursu, a z drugiej strony wyniki, do których ta teoria prowadzi, nie mogą mieć szerszych zastosowań praktycznych, gdyż własności materiału, rozważanego w teorii, bardzo daleko odbiegają od tych, jakie spotykamy w materiale stosowanym do sklepień, jak kamień, cegła, beton /nie żelazobeton/.

Niżej zobaczymy, że można sobie z góry zadać w węzło-

wiach punkty α i β tak, aby oddziaływania musiały przez nie przejść, ale i to nie rozwiąże jeszcze sprawy, bo pozostaną nieznane kierunki oddziaływań. Zatem, kiedy mamy zamiar budować sklepienie należy iść drogą empiryczną, korzystając z wzorów i przykładów sklepień już zbudowanych, które okazały stateczność i wytrzymałość. Przytem wzorujemy się zwykle na dobrze poznanych sklepieniach, oddawna będących w służbie.

Pomimo, jednak, że do budowy sklepień przystępujemy, korzystając z wzorów starych, istnieje w nas żądza sprawdzenia dostępnymi nam środkami, czy i o ile projektowane sklepienie może być stateczne i wytrzymałe.

Badanie to, jak zobaczymy, polega na poznaniu możliwości wykreślenia wewnątrz sklepienia t.zw. linii ciśnień i następnie na wysnuciu wniosków, jakie wykreślona linja ciśnień dostarczy. Zresztą, bliższe szczegóły później.

16.1. WYKREŚLNE SPRAWDZANIE SKLEPIEŃ W OGÓLNYM PRZYPADKU. SKLEPIENIE NIESYMETRYCZNE, NIESYMETRYCZNIE OBCIĄŻONE.

Sklepienie takie widzimy na rys. 151. Przypuśćmy, że sklepienie jest obciążone warstwą ziemi $LA_0C_0B_0M$ i dajmy na to, że ciężar właściwy ziemi (q_z) jest mniejszy od ciężaru właściwego kłińców (q_k). Sklepienie dzielimy płaszczyznami stosug na kłińce: $AA_0DD_0DD_0EE_0$ i t.d.

Aby uprościć sobie zadanie, zastępujemy warstwą ziemi

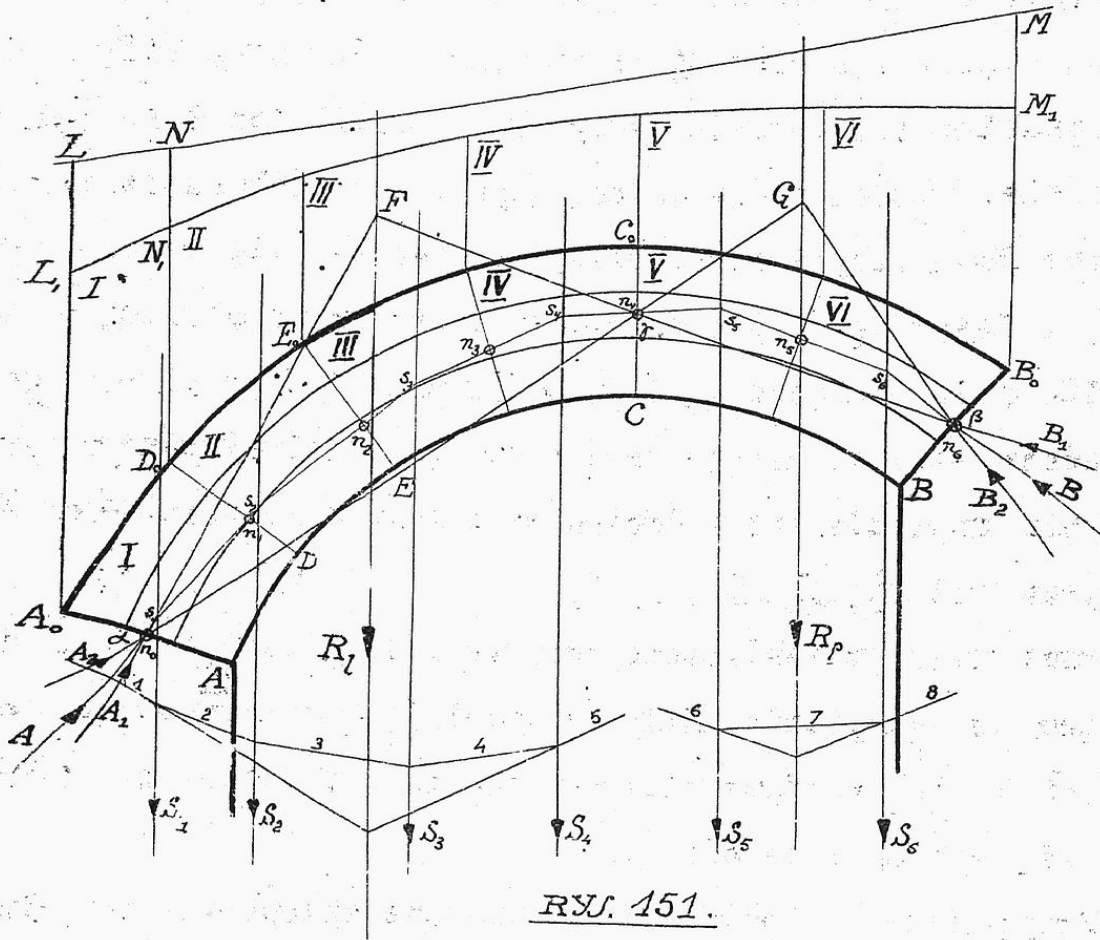

$LA_0C_0B_0M$ inną, o ciężarze właściwym takim, jaki mają klince. Aby zachować przytem pierwotny ciężar, należy nadać zastępczej warstwie mniejszą wysokość. Oczywiście jest rzeczą, że wysokość ta jest równa wysokości pierwotnej, zmniejszonej w stosunku $\frac{q_1}{q_2}$. Zmniejszając w ten sposób wszystkie rzędne pola $LA_0C_0B_0M$ otrzymamy nową linię obciążeń, t.zw. sprowadzoną LINIĘ OBCIĄŻEŃ L_1M_1 .

Obecnie będziemy postępować tak, jak gdyby sklepienie było obciążone bryłą ziemi $L_1A_0C_0B_0M_1$. Na każdy kliniec przypada część tej bryły, zawarta pomiędzy dwiema płaszczyznami pionowymi, poprowadzonymi przez górne krawędzie odpowiednich klinców. Tak więc np. kliniec I jest obciążony warstwą ziemi $A_0L_1N_1D_0$, której ciężar, dodany do ciężaru klinca, daje wypadkową S_1 - jedną z sił, działających na sklepienie. Podobnie postępujemy z klincami II, III i t.d., przyczem otrzymamy wypadkowe $S_2, S_3, \dots, S_6$.

Zanim pójdziemy dalej, wyjaśnimy w paru słowach, na czem polega udogodnienie, które nam daje sprowadzona linja obciążeń:

Gdybyśmy jej nie mieli, wówczas, aby wyznaczyć siłę S_1 , trzebaby obliczyć pole $A_0L_1N_1D_0$, pomnożyć je przez ciężar właściwy ziemi q_2 /długość bryły - w kierunku prostopadłym do rysunku - jest równa 1 m./ i otrzymaną stąd siłę przyłożyć w środku ciężkości tego pola. Następnie na-

leżałoby zrobić to samo z klincem, mnożąc pole $A_0 D_0 DA$ przez ciężar właściwy γ_2 ; otrzymalibyśmy nową siłę, której punktem przyłożenia byłby środek ciężkości tego pola; wreszcie, musielibyśmy dodać, za pomocą wieloboku sznurowego owe dwie siły i otrzymalibyśmy wówczas siłę wypadkową

S_2 . Mając zaś linię sprowadzoną wystarczy obliczyć całkowite pole obciążeń $L_1 A_0 ADD_0 N_2$ i pomnożyć je przez γ_2 . Wypadnie stąd odrazu ta sama siła S_2 , której punkt przyłożenia znajdzie się w środku ciężkości tego pola. To samo dotyczy sił S_2, S_3, S_4, S_5, S_6 .

Mamy więc już obliczone wszystkie siły zewnętrzne, działające na sklepienie. Siły te wywołują oddziaływania /odpory/ A i B w odpowiednich węzłach. Zobaczymy teraz, jak się wyznaczają te odpory.

Przypuśćmy, że podzieliliśmy zadane sklepienie na dwie części stosugą CC_0 ; założmy, że części te stykają się ze sobą tylko w jednym, zgóry zadany punkcie J w stosudze $CC_0/$ i że zetknięcie się skrajnych klinców z węzłowami zachodzi także TYLKO w punktach α i β . Oczywiście, przez punkt J przechodzą oddziaływania wzajemne części prawej i lewej sklepienia, a przez punkty α i β - odpory węzłowi A i B .

Rozpatrzmy naprzód lewą część sklepienia, uważając część prawą wyłącznie, jako konstrukcję geometryczną.

NIEWAŻKĄ, lecz mogącą wywierać odpór (B_1) na pozostałą część sklepienia. Odpór ten przechodzi, oczywiście, przez punkty β i γ i musi się przeciąć z odporem A_1 węgłowia A na wypadkowej R_1 sił S_1, S_2, S_3, S_4 , działających na lewą część sklepienia. Wyznamy więc za pomocą wieloboku sił i wieloboku sznurowego /rys.151 i 152/ ową wypadkową; połączmy z punktem α punkt przecięcia się wypadkowej R_1 z prostą $\beta\gamma$, otrzymamy linię działania odporu A_1 . Wartość i lot jego znajdziemy z wieloboku sił /rys.152/, w którym $\overline{ae} = R_1$, $\overline{ek} = B_1$, $\overline{ka} = A_1$.

Zupełnie tak samo rozpatrzmy część lewą sklepienia, jako nieważką i wywierającą jedynie odpór (A_2) na część pozostałą. Odpór ten przejdzie przez punkty α i γ i przecnie się z odporem B_2 węgłowia B w punkcie Q wypadkowej R_p sił S_5 i S_6 ; należy więc wyznaczyć wypadkową R_p , za pomocą wieloboku sznurowego i wieloboku sił /rys.151 i 152/. Prosta βQ jest linią działania odporu B_2 . Wartość i lot jego wyznaczymy z nowego wieloboku sił /rys.152/, gdzie $\overline{eg} = R_p$, $\overline{gk} = B_2$, a $\overline{k_e} = A_2$.

Ostatecznie znaleźliśmy cztery oddziaływania A_1, A_2, B_1 i B_2 ; z nich A_1 i B_1 wywierają węgłowia, gdy prawa część sklepienia jest nieważką i bez obciążenia, a A_2 i B_2 - gdy nieważką i bez obciążenia jest część lewa. W rzeczywistości, obydwie części sklepienia są obciążone, a więc w istocie działają jednocześnie wszystkie cztery siły

A_1, A_2, B_1, B_2 , przy czem A_1 i A_2 wywiera wezglowie A , a B_1 i B_2 - wezglowie B . Aby więc wyznaczyć całkowite odpory wezglowi trzeba odpowiednie siły dodać. Wykonujemy to za pomocą wieloboku sił na rys. 152, prowadząc przez punkt K_1 równoległą do $e\bar{k}_2 = A_2$, a przez K_2 , równoległą do $e\bar{k}_1 = B_1$. W przecięciu tych dwóch równoległych otrzymamy punkt Ω ; oczywiście, odcinki $\bar{\Omega}a$ i $g\bar{\Omega}$ są odpowiednio równe szukanym odporom całkowitym wezglowi A i B . Ich linie działania przechodzą przez punkty α i β wezglowi A i B .

Kiedy wyznaczyliśmy oddziaływania wezglowi, przechodzimy do rozpatrzenia równowagi poszczególnych klinów, przy czem postępujemy w podobny sposób, jak przy ścianach oporowych /par. 154/.

Bierzemy więc naprzód pod uwagę kliniec I. Działają nań siły A i S_1 i oddziaływanie klinca II P_1 . Wartość i kierunek siły P_1 wyznaczymy z warunków równowagi, z trójkąta sił $\bar{\Omega}ab$ /rys. 152/, w którym boki $\bar{\Omega}a$ i ab są znane, równe, mianowicie, siłom A i S_1 , trzeci bok $b\bar{\Omega}$ /zamykający/ daje oddziaływanie klinca II na I, t.j. siłę P_1 . Linia działania siły P_1 przechodzi przez punkt s_1 przecięcia się siły A z S_1 i jest równoległa do $b\bar{\Omega}$. Linia działania P_1 przecina stosugę DD_0 w punkcie n_1 który, podobnie, jak dla ściany oporowej, nazywamy ŚRODKIEM

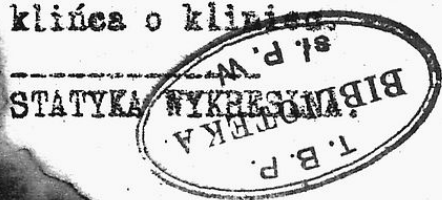
CISNIEN w tej stosudze. Dalej rozważamy kliniec II. Dzia-
ła nań siła S_2 , o której była mowa poprzednio oraz od-
działywania klinców I i III. Pierwsze z nich jest już znane:
co do wartości i linii działania jest równe P_1 , lecz lot
ma odwrotny, równe jest, mianowicie, odcinkowi $\overline{ab}$ w wie-
loboku sił /rys.152/. Siła S_2 wyznaczona jest odcinkiem
 $\overline{bc} = S_2$; oddziaływanie zaś klinca III na II wyznaczymy,
jako odcinek $\overline{c\Omega} = P_2$, budując trójkąt $\overline{abc}$. Linia dzia-
łania siły P_2 przechodzi przez punkt S_2 przecięcia się
sił S_2 i P_1 i jest równoległa do odcinka $\overline{c\Omega}$. Siła ta
przecina stosugę, odgraniczającą kliniec II od III w punk-
cie n_2 , który jest nowym środkiem ciśnień.

Tak samo postępujemy z klincami III, IV, V i VI, otrzy-
mamy przytem nowe środki ciśnień n_3, n_4, n_5 i n_6 . Jeśli
budowa jest wykonana prawidłowo, to środki ciśnień n_4 i n_6
powinny upaść na punkty β i γ .

Połączmy ze sobą kolejne środki ciśnień linią ciągłą,
otrzymamy wówczas LINJĘ CISNIEN rozważanego sklepienia.
Linja ta odgrywa tu podobną rolę, jaką posiada przy badaniu
ścian oporowych linja środków ciśnień.

A zatem:

1/ Stateczność sklepienia wymaga, aby linja ciśnień
przecinała stosugi pod kątami nie większemi od kąta tarcia
klinca o kliniec.

2/ Należy nadać sklepieniu takie wymiary, żeby większe naprężenie w stosudze, wywołane przez składową normalną /do płaszczyzny stosugi/ oddziaływania wzajemnego przyległych klinów, nie przekraczało dozwolonych granic.

3/ Aby naprężenia w stosudze były wyłącznie ściskające, należy dążyć do tego, iżby linja ciśnień przebiegała wewnątrz rdzenia sklepienia, t.j. wewnątrz środkowej trzeciej części sklepienia /dla stosugi o przekroju prostokątnym/.

W przykładzie, przedstawionym na rys.151, ostatni warunek dla części sklepienia między II i III klinem nie jest spełniony.

162. SKLEPIENIE SYMETRYCZNE, SYMETRYCZNIE OBCIĄŻONE.

/rys.153 i 154/. W tym przypadku sposób postępowania jest prostszy niż poprzednio, ze względu na symetrię zarówno sklepienia, jak i obciążenia.

Wystarczy wobec tego rozpatrzyć tylko jedną połowę sklepienia, np. lewą. Działają na nią następujące siły: siły S_1, S_2, S_3, S_4 /pochodzące od ciężaru własnego klinów I, II, III, IV oraz obciążenia zewnętrznego/, odpór węzłowa A i oddziaływanie H prawej połowy sklepienia. Zakładamy, że siła H przechodzi przez punkt J . Siła H , którą nazywamy też rozporem, musi być pozioma.